

JAUME DE PUIG I OLIVER

SOBRE LA DATACIÓ DELS DARRERS ESCRITS DE NICOLAU EIMERIC

Les obres de Nicolau Eimeric es poden datar amb una certa precisió. L'inquisidor gironí tenia cura d'expressar en l'èxPLICIT la data en què les acabava. Els tractats més importants, que moltes vegades no va poder escriure sense interrupcions més o menys llargues, li mereixen una atenció cronològica especial: consigna la data en què els comença i els acaba. Sovint les lletres dedicatòries dels diversos escrits forneixen una ajuda suplementària, en esmentar circumstàncies històriques conegudes per altres fonts. És rar el cas d'alguna obra eimericana que ens arribi sense indicacions cronològiques, però també n'hi ha. La regla general és que els manuscrits ens informen de la data en què foren compilats.

Aquesta cura del detall cronològic esdevé més primflada durant el segon exili d'Eimeric,¹ el que li fou imposat pel rei Joan I. Les obres escrites per Eimeric durant aquest període solen portar un afegitó a l'èxPLICIT, després de l'esment de l'any del Pontificat, que és el de Benet XIII, en el qual l'inquisidor constata amb una fórmula que esdevindrà estereotipada el temps que fa que és exiliat. Vegem-ne un exemple:

Explicit recensio facta per me, ffratrem Nicholaum Eymerici, magistrum in theologia et inquisitorem Aragonie heretice pravitatis, Auinione, Pontificatus sanctissimi domini nostri pape Benedicti XIII anno primo, *relegacionis vero mee pro fidei deffensione cum Iohanne filio Zebedei anno secundo, mense nono.*²

Així, combinant bé els èxplicits dels manuscrits eimericians, és possible d'oferir una taula força precisa de la cronologia dels últims escrits d'Eimeric. Oi més, perquè en l'èxPLICIT de la *Incantatio Universitatis Studii Ilerdensis* hi ha la clau que ens permet de situar en la cronologia general la cronologia particular de l'exili d'Eimeric. En efecte, diu aquest èxPLICIT:

Explicit tractatus Incantatio Uniuersitatis Studii Ilerdensis intitulatus, per me ffratrem Nicholaum Eymerici ordinis predicatorum, Aragonie inquisitorem heretice pravitatis, conflatus, Auinione iniciatus et consummatus anno domini

1. Cf. sobre aquest punt Andreu IVARS, *Los jurados de Valencia y el inquisidor Fray Nicolás Eymeric*, dins «Archivo Ibero-Americano», VI (1916), 94-95.

2. L'exemple és pres del tractat *Contra hereticaliter asserentes beatum Iohannem euangelistam fuisse virginis Marie filium naturalem et quedam alia falsa*; París, BN, ms. lat. 3171, fol. 101^a, línies 15-21.

Millesimo CCC° Nonagesimo sexto, de mense aprilis, Pontificatus sanctissimi domini nostri Benedicti pape .XIII. anno secundo, relagacionis uero mee anno tercio mense tercio.³

És a dir, l'any tercer, mes tercer de la «relegació» eimericiana s'escau el mes d'abril del 1396. Un dubte es presenta tot seguit: ¿com cal entendre «any tercer, mes tercer»? ¿Hem d'interpretar-ho com el tercer mes després de l'any tercer, és a dir, tres anys i tres mesos (en total 39 mesos) passats, o bé hem d'entendre-ho com el tercer mes de l'any que farà tres quan hagin passat els altres mesos (en total, 27 mesos)? Creiem que cal adoptar la primera interpretació i direm per què. El primer cop que apareix en una obra d'Eimeric aquesta cronologia particular del seu exili és a l'*Elucidarium Elucidarii*, escrit el 1393, sis mesos després de la seva relegació:

Explicit Elucidarius elucidarii, editus a ffratre Nicolao Eymerici ordinis Fratrum Predicatorum, inquisitore heretice pravitatis, compillatus in civitate sedis Urgelli anno Domini M.CCC.XCIII. suae pro fide relegacionis mense sexto.⁴

Eimeric, doncs, comença comptant el seu exili per unitats de temps (en aquest cas, mesos) ja transcorregudes. Quan esmenti algun any i algun mes, no hi ha cap raó per a pensar que no són unitats de temps ja transcorregudes. Es tracta, per tant, d'una cronologia acumulativa. Any tercer, mes tercer = 39 mesos. Aquesta data ens és confirmada per un altre raonament. Eimeric escriu l'*Elucidarium* el 1393. Tant si cal entendre que data *a nativitate* com *ab incarnatione*,⁵ és segur que el mes sisè del seu exili s'escau dintre el 1393, car la primera ordre d'exili donada per Joan I i adreçada en forma de carta personal a Eimeric és del 8 d'abril del 1393, i era executiva «dins deu jorns de la presentació de la present a vos fahedora

3. BNP, ms. lat. 3171, fol. 121^b, línies 25-33.

4. Edició crítica d'Yves LEFÈVRE, *L'Elucidarium et les Lucidaires. Contribution, par l'histoire d'un texte, à l'histoire des croyances religieuses en France au moyen-âge*, Paris, Brocard éditeur 1954, 521.

5. Aquesta qüestió no sempre és clara en els manuscrits. El tractat *Contra prefigentes certum terminum fini mundi*, la *Postilla super Epistolam ad Galatas*, la *Postilla super Epistolam ad hebreos* i la *Confessio fidei Christiane* són datats *ab incarnatione*: «... Auinione inceptus et finatus anno ab incarnatione Domini Millesimo trescentesimo nonagesimo quinto» (BNP, ms. lat. 6213, fol. 242^b). De vegades Eimeric data *ab anuntiatione*: «... Explicit postilla literalis super evangelium beati Mathei edita a fratre Nicholao Eymerici..., incepta Barchinone et comparata Rome .X. mensis aprilis anno anuntiatione domini M. CCC. LXXVII, Pontificatus sanctissimi domini nostri pape Gregorii Undecimi anno septimo» (BC, ms. 1278-III, fol. 221^v). En la major part dels altres tractats llegim simplement *anno domini* sense precisar calendari.

comptadors». ⁶ Ara bé, de l'abril del 1393 a l'abril del 1396 (data de la *Incantatio*) hi van 40 mesos. Deixant un marge per als dies d'abril que Eimeric no comptava com a dies d'exili, perquè el seu inici havia de ser forçosament posterior al 18 d'abril de 1393, la data de la *Incantatio* coincideix amb els 39 mesos de la cronologia acumulativa que hem calculat.

JOSEP PERARNAU I ESPELT

NOTÍCIA DE MÉS DE SETANTA INVENTARIS
DE LLIBRES DE JUEUS GIRONINS,
ANYS 1415 I 1416

La «justícia» que presidí la sentència de Casp fou equívoca. Mentre la gent normal —Martí l'Humà inclòs— pensava que la qüestió era la d'assegurar la rectitud en l'atribució dels drets successoris de la casa i nissaga de Barcelona, els qui manegaven les cireres i planificaren els camins de manera que desemboquessin en la proclamació de Ferran d'Antequera pensaven en una decisió que els permetés d'encaminar les coses i en particular la funció pública en el sentit que determinés una Església de fet reduïda a la voluntat de Pero de Luna-Benet XIII.

Això fa summament interessants els anys 1412-1415, perquè llur coneixement permetria de copsar els objectius i els mitjans escollits a fi de realitzar plenament una «respublica christiana» a mida de Pero de Luna-Benet XIII. Els punts cardinals de tal política podrien ésser la reforma de la vida col·lectiva, no sols eclesiàstica ans també civil de les poblacions, d'acord amb els preceptes de la moral cristiana —un objectiu per a l'obtenció del qual hom se servia més que comptava amb la inestimable col·laboració de mestre Vicent Ferrer—, l'entronització de Pero de Luna-Benet XIII en la ciutat i seu de Roma com a papa únic, tancant d'aquesta manera el Cisma d'Occident, i la solució del problema de l'existència de lesaljames jueves dins les poblacions cristianes —i en aquest punt, la peça clau devia ésser la disputa judeo-cristiana de Tortosa.

6. ACA, *Cancelleria*, r. 1927, fol. 98 i citat per F. G. GAZULLA, *Historia de la falsa bula a nombre de Gregorio XI, inventada por el dominico fray Nicolás Eymerich contra las doctrinas lulianas*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», 13 (1910).